

ΑΡΧΑΙ, ΚΡΑΤΗΣΑΣΑΙ
ΕΝ ΤΗ· ΑΝΑΚΗΡΥΞΕΙ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟΥ (*)

ΥΠΟ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

α') Δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψει ἡ ἀποστολικότης τῆς ἔδρας.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποστολικότητος τῆς ἔδρας πρὸς ἀνάδειξιν αὐτῆς, δὲν ἐκράτησεν οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ Δύσει, ἔνθα κατὰ τοὺς πρώτους τρεῖς αἰῶνας ἐξήρθησαν εἰς αὐτοκέφαλα κέντρα ἐκκλησι. διοικήσεως τὰ Μεδιόλανα, τὸ Λούγγουνον καὶ ἡ Καρχηδών, πόλεις δηλαδὴ μὴ δεξάμεναι τὴν ἐπίσκεψιν οἰουδήποτε ἀποστόλου. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἀνατολὴν θὰ ἡδύνατο νὰ σημειωθῇ, ὅτι οὐ μόνον ἐκκλησίαι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Παύλου ἰδρυθεῖσαι, οἷαι ἡ τῶν Φιλίππων, ἡ τῆς Βερροίας, ἡ τῆς Κορίνθου, ἐξ ὧν αἱ δύο ἐδέξαντο καὶ ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου ἀπαθανατίζουσας αὐτὰς ἐν τῷ κανόνι τῆς Κ. Δ. δὲν ἀνῆχθησαν εἰς ἐξαρχίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τὸν Καισαρείας διατελὼν, μετέπειτα προσέλαβε πρωτεῖον τιμῆς ἔναντι τῶν λοιπῶν συνεπισκόπων, σωζομένου ὅμως τῇ μητροπόλει τοῦ οἰκείου ἀξιώματος (κανὼν Ζ τῆς Α' Οἰκουμ.), βραδύτερον δὲ ὠνομάσθη πατριάρχης τέταρτος τῇ τάξει μεταξὺ τῶν τῆς Ἀνατολῆς πατριαρχῶν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Νέας Ρώμης ἀνεγνωρίσθησαν τὰ δευτερεῖα τῶν πρεσβείων τῆς τιμῆς, τοῦ τῆς παλαιᾶς Ρώμης ἀπολαύοντος τῶν πρωτείων, ὥς λόγος τῆς τοιαύτης ἐξυψώσεως διεκηρύχθη ὑπὸ τε τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου (κανὼν Γ') καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι (κανὼν ΚΗ') διὰ τὸ εἶναι τὴν Κων/πολιν καὶ νέαν Ρώμην καὶ «τὴν βασιλεία καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρῳ βασιλίδι Ρώμῃ»¹,

(*) Ἡ εἰσήγησις αὕτη, ἡ ἀφορῶσα εἰς τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς γίνεται ἡ ἀνακήρυξις ἐπὶ μέρους τινὸς ἐκκλησίας εἰς αὐτοκέφαλον, συγγραφείσα ἐξ ἀφορμῆς τῆς μελετωμένης συγκλήσεως τῆς Προσυνόδου, δι' ἣν εἵχομεν ἐκλεγῇ ἐν ἔτει 1931 σύμβουλος τῆς ὑπὸ τῆς Ἱεραρχίας ἐκλεγείσης τότε ἐπιτροπῆς καὶ δημοσιευθεῖσα τμηματικῶς ἕκτοτε εἰς ἄρθρα ἐν τῇ «Ἐκκλησίᾳ», ἀναθεωρηθεῖσα ἤδη καὶ συμπληρωθεῖσα ἀναδημοσιεύεται ὡς ἐνιαῖον σύνολον, ἵνα κατατεθῇ ἐν τῷ ἤδη σχηματιζομένῳ ἀρχεῖῳ τῆς ἀνασυσταθείσης πρὸς μελέτην τῶν αὐτῶν ζητημάτων ἐπιτροπῆς.

1. Ἐπὶ τοῦ ΚΗ' κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἐστηρίχθη καὶ ἡ ἀνακήρυξις ἐν ἔτει 1593 τοῦ θρόνου «τῆς εὐσεβεστάτης καὶ ὀρθοδόξου πόλεως Μοσκόβου» εἰς Πατριαρχεῖον. Ἐν τῇ ἀνακηρυξίᾳ τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο συνόδῳ ὁ μετασχὼν ταύτης πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος εἶπε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Κρίνω τοίνυν δίκαιον εἶναι τῇ τοῦ θεοῦ φιланθρωπία καὶ χάριτι κοσμηθεῖσαν βασιλεία πόλιν ὀρθο-

Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης φράσεως ὑπονοεῖται ἀποκρίτως σαφῶς, ὅτι καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης ἀνεγνωρίσθησαν τὰ πρωτεῖα τῆς τιμῆς οὐχὶ διὰ τὴν ἀποστολικότητα τῆς ἑδρας αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ πρωτεύουσαν τῆς οἰκουμένης τὴν Ρώμην χρηματίζει καὶ βασιλεία καὶ συγκλήτῳ τιμηθῆναι.

β') Οὕτε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔθνους ἐτηρήθη ἀπαρεγκλίτως.

Τὸ ἔθνος τῶν Ρώσων, καίπερ ἐν ἔτει 1347 «εἰς τετρακοσίους ἐγγὺς ἐξῆκον» χρόνους, ἐξακολουθεῖ ἐκκλησιαστικῶς νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς Κων/λεως καὶ μόνον ἐκκλησιαστικῆς τινος αὐτονομίας ἀπῆλauen ὑπὸ τὸν «κατὰ καιροὺς Κυγέβου λαχόντα μητρόπολιν», μόλις δὲ περὶ τὸ 1590 ἀποκτᾷ ἐκκλησίαν αὐτοκέφαλον ὑπὸ τὸν πατριάρχην Μόσχας. Ἐὰν ἐκράτει ἐν τῇ ἀνακηρύξει τοῦ αὐτοκεφάλου ἡ ἀρχὴ τῆς ἐθνικότητος, ἔδει ἡ ρωσικὴ ἐκκλησία νὰ εἶχεν ἀνακηρυχθῇ αὐτοκέφαλος ἐξ τοῖλάχιστον αἰῶνας ἐνωρίτερον. Ἐξ ἄλλου τὰ ἀπὸ μακροῦ ὑφιστάμενα πατριαρχεῖα Ἀχριδῶν, Τυρνόβου καὶ Πεκίου, καίπερ καὶ μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τὸν αὐτὸν Ὀθωμανὸν κυριάρχην τῶν εἰς αὐτὰ ὑπαγομένων ἐθνῶν διατηρήσαντα τὸ αὐτοκέφαλον αὐτῶν, κατελύθησαν, μολοντί οἱ λαοὶ αὐτῶν ὡς ἔθνη, καίπερ δεδολωμένα, ἐξηκολούθουν σαφῶς διακρινόμενα. Ἐὰν ὡς θεμελιώδης ἀρχὴ τοῦ αὐτοκεφάλου ἐκράτει ἡ τοῦ ἔθνους, ἔπρεπε νὰ ἀποφευχθῇ ἡ συγχώνευσις αὕτη³.

γ') Οὕτε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐνὸς κράτους ἐπεβλήθη ὡς ἀπαράβατος ἀρχή.

Πρωτίστως αἱ παλαιόθεν κρατήσασαι διακρίσεις καὶ διαμορφώσεις ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ διοικήσει, ἐξ ἧς προῆλθον οἱ διάφοροι αὐτοκέφαλοι Ἀρχι-

δοξάτην Μοσκοβίαν καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι μεγαλύνεσθαι κατὰ τὸν ΚΗ' κανόνα τῆς Δ' συνόδου», «εἶναι τε καὶ λέγεσθαι Πατριαρχεῖον, διὰ τὸ βασιλείας ἀξιοθῆναι» (Ἰδε Miklosich et Müller, Acta Patriarcatus Con/li τόμ. Α' σελ. 10). Εἰς τὸ ἐν ἔτει δὲ 1890 ἐκδοθὲν χρυσόβουλλον μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Πατριάρχου Μόσχας ἀναφερόμενος ὁ Ἱερεμίας εἰς τὴν αἴτησιν τοῦ Ρώσου βασιλέως, ὅπως ἀνυψωθῇ ὁ θρόνος τῆς Μόσχας εἰς Πατριαρχεῖον γράφει καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἡ μετριότης ἡμῶν ἰδίους ὀφθαλμοῖς εἶδομεν καὶ ἐχάρημεν διὰ τὴν χάριν, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἑκτασιν τὴν δοθεῖσαν παρὰ Θεοῦ εἰς τὸ βασίλειον τοῦτο. Διότι εἰς μόνος εἶναι σήμερον ἐπὶ τῆς γῆς βασιλεὺς μέγας καὶ ὀρθόδοξος καὶ ἡθέληεν εἶναι ἄτοπον τὸ νὰ μὴ ἐντελεσθῇ ἡ θέλησις αὐτοῦ. Ἡμεῖς δὲ ἀποδεχθέντες κατὰ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐγκαθιδρύσαμεν ἐν Μόσχᾳ Πατριάρχην τὸν κύριον Ἰώβ» (Αὐτόθ. σελ. 24).

2. Miklosich et Müller, Acta... τόμ. Α' 267.

3. Τὸ αὐτοκέφαλον τῶν ἐκκλησιῶν τούτων κατελύθη οὐχὶ διότι αὐταὶ περιελήφθησαν εἰς τὸ αὐτὸ κράτος ὑπὸ τὸν αὐτὸν κατακτητὴν, ἀλλὰ δι' ἀνάγκας καθαρῶς

ἐπίσκοποι ἦτοι ὁ Ρώμης, ὁ Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἀντιοχείας, ὁ κατὰ τὴν Παλαιστίνην Καισαρείας, ὁ Ἐφέσου, ὁ Πόντου, ὁ Καρχηδόνης, ὁ Μεδιολάνων, ἡ δικαιοδοσία τῶν ὁποίων κατὰ τὸν ΣΤ' κανόνα τῆς Α' Οἰκουμ. κηρύττεται ὡς στηριζομένη ἐπὶ «ἀρχαίων ἐθῶν», ἐγένοντο ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ κράτει, τῷ Ρωμαϊκῷ, προδήλως δὲ καὶ οὐχὶ κατὰ συμμόρφωσιν πρὸς τὰς προτιμήσεις τοῦ κράτους τούτου ἐχθρικῶς διακειμένον πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ οὐ μόνον εἰς οὐδεμίαν μετ' αὐτοῦ ἐπαφὴν ἐρχομένου, ἀλλὰ καὶ διώκοντος ταύτην. Προφανῶς ἀνάγκαι καθαρῶς ἐκκλησιαστικαὶ ἐπέβαλον τὴν ἐκκλησι- ταύτην διαίρεσιν.

Ὅτε μετέπειτα διαιρεθέντος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς δύο αὐτοκρατορίας, τὴν Ἀνατολικὴν καὶ τὴν Δυτικὴν, τὸ δὲ Ἀνατολικὸν Ἰλλυρικόν, τὸ περιλαμβάνον τὰς δύο διοικήσεις τῆς Λακίας καὶ τῆς Μακεδονίας, παρεχωρήθη ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 379 ὑπὸ τοῦ Γρατιανοῦ ὡς δῶρον εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς Θεοδόσιον, μετὰ δὲ τῶν ἐτῶν 424 καὶ 437 συνετέλεσθη καὶ τοῦ Δυτικοῦ Ἰλλυρικοῦ ἡ παραχώρησις, οἱ ἐπίσκοποι τῶν μερῶν τούτων παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἀποπείρας τῶν ἐν Κωνίῃ παρέμειναν προσηρτημένοι εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ρώμης μέχρι τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων. Καὶ ἐξήτησε μὲν ὁ Θεοδόσιος Β' διὰ τοῦ ἀπὸ 14 Ἰουλίου 421 νόμου νὰ προσαρτήσῃ καὶ ἐκκλησιαστικῶς τὰς ἐπαρχίας ταύτας εἰς τὴν Κωνίαν, κατόπιν ὅμως διαμαρτυριῶν τοῦ πάπα Βονιφατίου ὁ νόμος ἤρ- γησε καὶ δὲν ἐφηρμόσθη⁴. Ὅτε δὲ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ὁ τῆς πρώτης Ἰου-

ἐκκλησιαστικῆς. Οὕτως οἱ εἰς τὸ πατριαρχεῖον Ἀχριδῶν ὑπαγόμενοι Μητροπολῖται Καστορίας, Βοδενῶν, Κορυτζᾶς, Τιβερίουπόλεως, Σισανίου καὶ Γρεβενῶν δι' ὑποσχε- τικοῦ πρὸς τὸν Οἶκουμ. Πατριάρχην Σαμουὴλ ἐδηλοποίησαν ἐν ἔτει 1767 ὅτι «εἰς διάστημα ὀλίγου καιροῦ, ἀφοῦ οἱ Ἀρχιεπίσκοποι ἤρχισαν νὰ συχνοαλλάζωνται, ἐπροξενήθησαν εἰς ἡμᾶς ἀνυπόφοροι ζημίαι καὶ ἀταξίαι καὶ ἀτιμίαι πολλόταται, ἀπὸ τὰ ὅποια καὶ τὴν ζωὴν μας ἐβαρύνθημεν. Ὅθεν συμφωνοῦμεν ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μὲ καρδίᾳ εἰς τὸ νὰ παρακαλέσωμεν τὴν Μητέρα ἡμῶν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ μεγάλην Ἐκκλησίαν», ἵνα γίνωμεν δεκτοὶ «εἰς τὴν μάνδραν καὶ ποίμνην αὐτῆς». Ἐντεῦθεν ἐξεδόθη ὁ τόμος τῆς συνενώσεως τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν σὺν ταῖς ὑπ' αὐτὴν Μητροπόλεσι καὶ Ἐπισκοπαῖς μετὰ τοῦ Οἰκουμ. Θρόνου, διὰ κοινῆς τῶν Μητροπο- λιτῶν αὐτῆς καὶ τῶν ὑφ' ἐαυτοὺς χριστιανικῆς ἐνοφραγίστου ἀναφορᾶς τὰ κατ' αὐ- τοὺς ἀπολοφυραμένους» (Καλλ. Δελικάνη Πατριαρχικά ἔγγραφα τόμος Γ' σελ. 894-900). Ἐξεδόθη δὲ καὶ σχετικὸν Χάτι Σερφίον ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγέ- νετο ἐπισήμως ἡ συγχώνευσις οὐ μόνον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Ἰπεκίου «γνώμῃ κοινῇ τῶν ἐκείσε χριστιανῶν, συναινούντων καὶ τῶν τῶς ἐχόν- των τὰς Ἀρχιεπισκοπὰς ἐκεῖνας καὶ παραιτουμένων οἰκείᾳ βουλῇ» (Αὐτόθ.). Διὰ τὴν κατάστασιν, ἥτις ἠνάγκασε καὶ τοὺς ἐπισκόπους τοῦ Ἰπεκίου ἢ Πεκίου νὰ ζητή- σωσι τὴν κατάργησιν τοῦ πατριαρχείου των καὶ τὴν ὑπαγωγὴν των εἰς τὸ Οἶκουμ. Πατριαρχεῖον, ἰδὲ Καλλ. Δελικάνη αὐτόθ. σελ. 921 - 923.

4. Ἡ ἐξάρτησις τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἀπὸ τῆς Ρώμης παρέμεινε σταθερὰ μέχρι τοῦ 484, ὁπότε ἐσημειώθη τὸ Ἀκακιανὸν σχίσμα. Οἱ ἐπίσκοποι τότε τῆς Θεσσαλονίκης

στινιανῆς ἀρχιεπίσκοπος ἐκηρύχθη ὑπ' αὐτοῦ αὐτοκέφαλος, ἐγένετο τοῦτο «κατὰ τὰ ὀρισθέντα ὑπὸ τοῦ ἁγίου πάπα Βιγιλίου»⁵. Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ Θεσσαλονίκης ὑπογράφεται ὡς «βικάριος τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς Ρώμης καὶ ληγατάριος» ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ΣΤ' Οἰκουμ. Συνόδου καὶ Στέφανος ὁ Κορίνθου «ληγάτος τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου» καὶ Βασίλειος ὁ Γορτύνης τῆς Κρήτης «ληγάτος»⁶. Δηλαδή ἐπίσκοποι οὐ μόνον θρόνων ἀποστολικῆν ἐχόντων τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλην αὐτοκρατορίαν ἐκτεινομένων. Ὅτε μετέπειτα ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πεκίου ἀνεκηρύχθη πατριάρχης ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 1346, παρόντων καὶ τῶν πατριαρχῶν Τυρνόβου καὶ Ἀχριδῶν, προσηρητήθησαν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ καὶ μητροπόλεις περιφερειῶν κατακτηθεισῶν μὲν ὑπὸ τοῦ στεφθέντος εἰς αὐτοκράτορα Σέρβων καὶ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων καὶ Ἀλβανῶν Στεφάνου, ἐξαργυρῶμεναι ὅμως ἀπὸ τὸν Κων/λεως. Ἐπηκολούθησεν ὅμως σχῆσμα παραταθὲν μέχρι τοῦ 1368, ἦρθη δὲ τοῦτο διὰ τῆς ἀποδόσεως τῶν οὕτω προσαρτηθεισῶν μητροπόλεων εἰς τὸ Οἶκουμ. Πατριαρχεῖον, καίτοι τὰ ἐδάφη ἐπηκολούθουν νὰ ἀνήκουν εἰς τὸ βασίλειον τῶν Σέρβων, διὰ νὰ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ κράτους δὲν ἀνήχθη εἰς θεμελιώδη κανόνα πρὸς διαρρῦθμιν τῶν ἐκκλησ. περιφερειῶν⁷.

Ἀλλὰ καὶ ὁ θρόνος τοῦ Κάρλοβιτζ ἐξακολουθεῖ διατηρῶν ἐμφανῆ ἐξάρ-

διέκοψαν τὴν μετὰ τοῦ πάπα κοινωνίαν. Ἀντιθέτως ὅμως «τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος συνελθόντες εἰς ἓν» περὶ τὸ ἔτος 515 «ἀπέστησαν» ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης, «καὶ εἰς Ρώμην πέμψαντες τῷ Ρώμης κοινωνεῖν ἐγγράφως συνέθεντο» (Θεοφάνους Χρονογραφία Α. Μ. 6008, Migne 108, 377). Ὅταν δὲ τῷ 519 ἀποκατεστάθησαν αἱ σχέσεις ἐπὶ πάπα Ὁρμόδα, ὁ Ρώμης ἀνέκτησε τὴν ἀρχαίαν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ.

5. Κατὰ τὴν Νεαράν 131 κεφ. 3 ὁ κατὰ καιρὸν ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ὠρίσθη νὰ ἔχῃ «ὑπὸ τὴν οἰκίαν δικαιοδοσίαν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας μεδιτερρανεάς καὶ Δακίας Ριπενόας, Πρεβαλέας καὶ Δαρδανίας καὶ Μυσίας τῆς ἀνωτέρας καὶ Πανονίας καὶ παρ' αὐτοῦ χειροτονεῖσθαι. Αὐτὸν δὲ ἀπὸ τῆς οἰκείας συνόδου χειροτονεῖσθαι καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις τὸν τόπον ἐπέχειν τοῦ ἀποστολικοῦ Ρώμης θρόνου κατὰ τὰ ὀρισθέντα ἀπὸ τοῦ ἁγίου πάπα Βιγιλίου» (Βασιλικὴν βιβλ. V, τίτλ. III, κεφ. ε'. Ἐκδόσεις Heimbach, Λειψία 1883, Τόμ. Α', σελ. 134).

6. Mansi XI 640-641 καὶ 669.

7. Acta Patr. ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 553-555. Ἐν τῇ ἐπὶ Φιλοθέου Α' πράξει ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Σερβίας Στέφανος «τὸν τῶν Ρωμαίων τόπον παραλαβὼν καὶ τὰς ἐκκλησίας ἀποστήσας... παρέδωκε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πεκίου καὶ Σερβίας». Μεθ' ὃ «ὁ εὐτυχέστατος δεσπότης Σερβίας κύρις Ἰωάννης ὁ Οὐγκλεσις ἠθέλησεν ἐπαναστάσθαι τὰς ἐκκλησίας ταύτας τῇ ἰδίᾳ μητρὶ» «καὶ ἐζήτησε τοῦτο μετὰ μεγάλης σπουδῆς εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν περὶ αὐτὴν ἱεράν καὶ μεγάλην σύνοδον». «Καὶ ἠνώθησαν αἱ μητροπόλεις αὗται», «καὶ ἐδεξάμεθα τοὺς ἀρχιερεῖς αὐτῶν εἰς κοινωνίαν, ἐτέρους δὲ καὶ ἐχειροτονήσαμεν καὶ γέγονεν ἑνωσις καὶ ἀποκατάστασις», ἐν ἔτει 1371. (Αὐτόθ.).

τησιν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Πεκίου μέχρι τῶν χρόνων καθ' οὓς τοῦτο συνε-
χωνεύθη εἰς τὸ πατριαρχεῖον Κων/λεως.

Ἀξιοσημεῖωτα ἐν προκειμένῳ τυγχάνουσι καὶ ὅσα ὁ Ἱεροσολύμων Δο-
σίθεος γράφει πρὸς τὸν πρῶτον Ἰπεκίου καὶ πάσης Σερβίας Ἀρσένιον, ὅστις
ἡγεῖτο τῶν εἰς Κάρλοβιτς μεταναστευσάντων Σέρβων, δι' ὧν ἀποτρέπει
αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ κάμῃ «κανένα ἀρχιερέα ἑξαρχον καὶ ἀρχιεπίσκοπον εἰς
τοὺς ἀρχιερεῖς ὁποῦ ἦσαν ὑποκείμενοι εἰς τὸ Ἰπέκι» καὶ ὑπήχθησαν ἐν τῷ
μεταξὺ εἰς τὴν Αὐστρίαν. Συνιστᾷ ὁ Δοσίθεος «ὅλοι νὰ εἶναι ὑποκείμενοι
εἰς τὸν τίμιον θρόνον τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Ἰπεκίου. Ὅτι ἂν εὐ-
ρεθῇ τις νὰ εἶναι ἀγιώτατος καὶ γίνῃ Ἀρχιεπίσκοπος ἑκχωριστός, ἀλλ' ὁ
χωρισμός θέλει προξενήσῃ καὶ ἑτεροδοξίαν», ὥς τὸ ἔκαμεν ὁ ἄθεος Ἑρδε-
λίας, ὅστις διατὶ ἦτο ἑκχωριστός, ἠσέβησε καὶ ἐδόθη σύσσωμος καὶ ὁλόκλη-
ρος εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀγίας πίστεως». «Καὶ ἂν κάμῃ χρεῖα νὰ χειροτο-
νηθῇ κανένας ἀρχιερεὺς... νὰ κάμνουν οἱ εἰς τὰ αὐτόθι ἅγιοι ἀρχιερεῖς ἐκλο-
γὴν καὶ ψῆφον εἰς ἄνθρωπον ἄξιον καὶ εἶτα νὰ στέλνουν εἰς τὸν ἀγιώτατον
Ἀρχιεπίσκοπον Ἰπεκίου καὶ ζητοῦν ἔκδοσιν παρ' αὐτοῦ καὶ λαμβάνοντές
τὴν νὰ τὸν χειροτονοῦν, καθὼς τὸ κάμνουν οἱ Ὁρθόδοξοι ὁποῦ εὐρίσκον-
ται εἰς τὴν Βενετίαν καὶ Κεφαλληνίαν καὶ εἰς τὴν ἁγίαν Μαύραν καὶ εἰς
τὸν Μωρέα»⁸.

Ἐντεῦθεν ἐμφαίνεται, ὅτι καίπερ αἱ ἐπισκοπαὶ Κάρλοβιτς καὶ Ἰονίων
νήσων καὶ Βενετίας ἀνῆκον εἰς ἄλλα κράτη παρ' ἐκεῖνο, ὑφ' ὃ ὑπήγετο τὸ
ἐκκλησιαστικὸν κέντρον αὐτῶν, δὲν ἀπεσπάσθησαν αὐτοῦ μὴ ἰσχυσάσης τῆς
ἀρχῆς τοῦ κράτους, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται, ὅτι μόνον αἱ καθαρῶς ἐκκλησια-
στικαὶ ἀνάγκαι ἐλήφθησαν οὐ μόνον ἐν παλαιότεροις, ἀλλὰ καὶ ἐν νεωτέροις
χρόνοις εἰς τὴν ἀνακήρυξιν αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν.

Ἀναγκαῖαι διευκρινήσεις.

Ἐν σχέσει πρὸς τὰ τελευταῖα ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ διευκρινισθῇ, ἔνθεν
μὲν ἀρχὴ τις ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου ἑξαρθεῖσα, ἔνθεν δὲ οἱ κανόνες ΙΖ' τῆς
Δ' Οἰκουμενικῆς καὶ ΑΗ' τῆς ἐν Τρούλλῳ, οἵτινες συνήθως προβάλλονται
ὡς μαρτύρια τῆς ἰσχύος τῆς ὑπὸ τοῦ ἱ. Φωτίου ἑξαρθείσης ἀρχῆς.

Ἐκ τῆς ἀνάγκης, ἣν ἐδημιούργησαν αἱ ὑπὸ τοῦ Πάπα διεκδικήσεις τῶν
ἐκκλησιῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ, αἵτινες ἀπὸ τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων εἶχον
προσαρτηθῇ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κων/λεως, διετύπωσεν ὑπὲρ τὸ δέον ἐξά-
ρας αὐτὴν ὁ ἱερὸς Φώτιος τὴν ἀρχὴν, ὅτι «τὰ περὶ τῶν ἐνοριῶν δίκαια ταῖς
πολιτικαῖς ἐπικρατείαις καὶ διοικήσεσιν συμεταβάλλεσθαι εἴωθεν». Μολον-
ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ «εἴωθε» περὶ ἀπλοῦ ἐθίμου ποιεῖται τὸν λόγον, εἶναι
ἀνάγκη νὰ τονισθῇ, ὅτι δὲν καθορίζεται δι' αὐτοῦ ἀρχὴ ἀπαράβατος καὶ

ἀπαρεγκλίτως τηρηθεῖσα, ὥς ἐμφαίνεται, οὐ μόνον ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν περιπτώσεων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν παλαιότερων. Οὕτω κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Οὐάλεντος διαίρεσιν τῆς ἐπαρχίας Καππαδοκίας, ὁ τῆς Δευτέρας Καππαδοκίας ἐπίσκοπος Τυάνων Ἀνθιμος «ἡξίου τοῖς δημοσίοις συνδιαριεῖσθαι» καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά. Ἀλλ' ὁ μέγας Βασίλειος «τῆς παλαιᾶς εἵχετο συνηθείας καὶ τῆς ἐκ τῶν Πατέρων ἄνωθεν διαιρέσεως»⁹. Κατὰ δὲ τὰς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ γενομένας πολιτικὰς διαιρέσεις τῶν διοικήσεων αἱ ἐν Ἀμασεῖα καὶ Νεοκαισαρεῖα πόλεις παρέμενον παρὰ τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν ὑπὸ ἓνα, τὸν παλαιὸν μητροπολίτην. «Οὐδὲν γὰρ περὶ τὴν ἱερωσύνην αὐτῶν» ἐκαινίσθη¹⁰. Ὡσαύτως ἐνωθείσης τῆς Παφλαγονίας καὶ Ὀνωριάδος, καθὼς καὶ διαιρεθεισῶν εἰς τέσσαρας τῶν δύο ἐπαρχιῶν τῆς Ἀρμενίας «τὰ περὶ τὰς ἱερωσύνας, καθὰ πολλάκις εἰρήκαμεν», ὁρίζει ὁ Ἰουστινιανός, «μένειν κατὰ τὸ πρότερον βουλόμεθα σχῆμα, οὐδὲν οὐδὲ περὶ τὸ μητροπολιτικὸν δίκαιον, οὐδὲ περὶ τὰς χειροτονίας τοῦ πράγματος ἀμειβομένου ἢ καινιζομένου»¹¹. Αὕτῃ ἡ ἱστορία τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τοῦ Ἰλλυρικοῦ, περὶ ἧς ὁμιλήσαμεν ἀνωτέρω, πρόκειται τρανώτερον ἔτι δεῖγμα ἀθετήσεως τῆς ὑπὸ τοῦ ἱ. Φωτίου ἐξαρθείσης ἀρχῆς. Ἀλλ' ὅ,τι ἐκμηδενίζει πᾶσαν ἐν προκειμένῳ ἀμφισβήτησιν κατὰ τρόπον μάλιστα καταπληκτικῶς περιφανῇ εἶναι ἀπόφασίς τις τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀναγραφομένη εἰς τὴν τετάρτην πράξιν αὐτῆς¹². Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐλήφθη, ὅτε ὁ Μητροπολίτης Τύρου ἀνηνέχθη εἰς αὐτὴν παραπονούμενος, ὅτι ὁ ὑπ' αὐτὸν τέως διατελὼν ἐπίσκοπος Βηρυττοῦ ἀναγορευθεὶς εἰς Μητροπολίτην διὰ διατάγματος αὐτοκρατορικοῦ, χειροτονίας γενομένης μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν ταύτην ὑπὸ τοῦ Τύρου ἐθεώρησεν ὁ Βηρυττοῦ ἀκύρους καὶ προέβη εἰς τὴν χειροτονίαν ἄλλων. Εἶχε δὲ εἰς τοῦτο σύμφωνον καὶ τὴν ἐν Κων/πόλει περὶ τὸν πατριάρχην Ἀνατόλιον ἐνδημοῦσαν σύνοδον, ἣτις μάλιστα καὶ ἐτιμώρησε τὸν Τύρου δι' ἀκοινωνησίας. Ἐπὶ τοῦ οὕτω ἀνακύψαντος ζητήματος ἡ ἐν Χαλκηδόνι Ἱερὰ Σύνοδος, μὴ λαβοῦσα ὑπ' ὄψει τὸν συμμετέχοντα αὐτῆς πατριάρχην Ἀνατόλιον οὐδὲ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐνδημούσης συνόδου, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος, ἐδικαίωσε πλήρως τὸν Τύρου καὶ ἠκύρωσε τὴν τε ἀπόφασιν τῆς ἐνδημούσης καὶ τὸ προβιβαστικὸν τῆς ἐπισκοπῆς Βηρυττοῦ διάταγμα, καθορίσασα διὰ τοῦ ΙΒ' κανόνος αὐτῆς, ὅτι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐπισκοπὴ τις προβιβασθῇ διὰ βασιλικῶν γραμμάτων, τὰ δικαιώματα τοῦ παλαιοῦ Μητροπολίτου παραμένουν ἄθικτα καὶ ἀκέραια. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τοὺς κανόνας ΙΖ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς καὶ ΑΗ'

9. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον § 53. Migne 36, 572.

10. Νεαρά Ἰουστινιανοῦ ΚΗ' κεφ. β'.

11. Νεαρά ΚΘ' κεφ. α' καὶ ΑΑ' κεφ. β'.

12. Mansi, τόμ. VII σελ. 83-97.

τῆς ἐν Τρούλλῳ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς γίνεται λόγος περὶ τοῦ αὐτοκεφάλου καὶ περὶ διαρρυθμίσεως ἐκκλησ. περιφερειῶν. Οὕτως ἐν τῇ τελευταίᾳ παραγράφῳ τοῦ μνημον. κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμ. ὁρίζεται «εἴ τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις ἢ αὐθις καινισθείη, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἢ τάξις ἀκολουθεῖτω». Πρόκειται προδήλως ἐνταῦθα περὶ ἀνακαινίσεως πόλεως τέως ἀσήμεον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος γενομένης. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην «οὐ φιλονεικήσει περὶ αὐτῆς ὁ γειτνιαζὼν ἐπίσκοπος καὶ ὑπὸ τὴν παροικίαν ταύτην ἐπεγαλῆσει» (Ἀριστηνός) ἀλλ' ἐφ' ὅσον ὁ βασιλεὺς «διὰ δημοσίων τύπων ἤγουν ἐγγράφων προσταγμάτων ἔδωκεν αὐτῇ δίκαιά τινα καὶ προνόμια» (Ζωναράς), «τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις» «ἀκολουθεῖτω καὶ ἡ τάξις τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν» «ὥστε ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας ἢ παροικίας τὸν ἐπίσκοπον ταύτην ὑφ' ἑαυτὸν ἔχει, εἰς ἣν αὕτη ἐναπεγράφη καὶ ὑπετέθη λοιπὸν» (Ἀριστ.). Καὶ καθὼς ἐν τῷ ΔΗ' κανόνι τῆς ἐν Τρούλλῳ, ἐπαναλαμβάνονται αὐτολεξεῖ ὡς ἴδιον κανόνα τὴν ὡς ἄνω παράγραφον τοῦ κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμ. προσθέτει ὁ Ζωναράς, ἐφ' ὅσον οἱ βασιλεῖς εἰς τὰς καινιζομένας πόλεις «διδόασι προνόμιον πολιτικὸν ἢ καὶ τιμῶσιν αὐτὰς εἰς ἐπίσκοπὸς ἢ καὶ μητροπόλεις τοῖς πραγματικοῖς ἢ δημοσίοις τύποις παρακελεύεται ὁ κανὼν καὶ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τάξιν ἀκολουθεῖν' ὡς εἴτε ἐπισκοπῆς ἔσχε κλήσιν ἢ καινὴ πόλις, εἴτε εἰς μητροπόλεως ἀνήχθη τιμὴν, οὕτω καὶ παρὰ τῇ τάξει τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων καταλογίζεσθαι»¹³. Πρόκειται λοιπὸν περὶ ἀπονομῆς τιμητικῶν τίτλων εἰς τοὺς ἐπισκόπους τῶν καινιζομένων πόλεων ἢ καὶ περὶ ἰδρύσεως ἐπισκοπῆς ἐν αὐταῖς, ἐφ' ὅσον πρότερον ὡς χωρὶς ἄσχημα δὲν εἶχον ἐπίσκοπον. Ἀντιβολὴ τοῦ ΙΖ' κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμ. πρὸς τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα ΙΒ' κανόνα αὐτῆς ἀποσαφεῖ τὸ πρᾶγμα ἀδιαμφισβητήτως, διότι ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ κανόνι ὁρίζεται, ὅτι «δοσαὶ ἤδη πόλεις διὰ γραμμάτων βασιλικῶν τῷ τῆς μητροπόλεως ἐτιμήθησαν ὀνόματι μόνης ἀπολανέτωσαν τῆς τιμῆς καὶ ὁ τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς διοικῶν ἐπίσκοπος, δηλονότι σωζομένων τῇ κατ' ἀλήθειαν Μητροπόλει τῶν οἰκείων δικαίων». Ἐν ἄλλαις λέξεσι προσιατεύονται ρητῶς τὰ δίκαια καὶ πρωτεῖα τοῦ παλαιόθεν πρωτεύοντος Μητροπολίτου ἔναντι τοῦ διὰ πρεσβείων ψιλῆς τιμῆς τιμηθέντος διὰ βασιλικῶν γραμμάτων ἐπισκόπου. Ἐντεῦθεν ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὅτε «τῶν μητροπόλεων Βασιλαίου καὶ Μαδύτων χηρευσουσῶν καὶ μελλουσῶν ψηφισθῆναι διανέστησαν οἱ μητροπολίται ὁ Ἡρακλείας καὶ ὁ Ἀγκύρας καὶ εἶπον μὴ ὀφείλειν τὰς τοιαύτας ἐκκλησίας, καὶ ἐτιμήθησαν τῷ τῆς μητροπόλεως ἀξιώματι, παρὰ μέρους τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ψηφισθῆναι, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν διὰ τὸ τὴν μὲν ἐκκλησίαν τῶν Μαδύτων

13. *Πάλλη καὶ Ποτλῆ*, Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων. Τόμ. Β., σελ. 262 καὶ ἐξῆς, 392 καὶ ἐξῆς.

ἐπισκοπὴν εἶναι τοῦ Ἑρακλείας, τὴν δὲ ἐκκλησίαν τοῦ Βασιλαίου ἐπισκοπὴν εἶναι τοῦ Ἀγκύρας' χρησαμένων δὲ τῶν τοιούτων μητροπολιτῶν καὶ τῷ ιβ' κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου».

Ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ὑπήγαγε διὰ τοῦ ΚΗ' κανόνος αὐτῆς τοὺς τέως αὐτονόμους ἐξάρχους τῶν διοικήσεων Ἀσίας, Πόντου καὶ Θράκης εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κων/λεως, μολονότι αἱ πολιτικαὶ διοικήσεις παρέμενον ἀμετάβλητοι, ἐμφαίνει ἐπαρκῶς, ὅτι διὰ τοῦ ΙΖ' κανόνος αὐτῆς ἡ αὐτὴ Σύνοδος δὲν προϋτίθετο νὰ ἀναγάγῃ τὴν πολιτικὴν σημασίαν πόλεως τινος εἰς τοιαύτην περιωπὴν, ὥστε νὰ συνακολουθῇ ἀναγκαιῶς καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν αὐτοκέφαλον εἰς τὰς πολιτικῶς ἐξυπνουμένας πόλεις. Ἡ μνημονευθεῖσα ἄλλως τε ὑπόθεσις, ἡ ἐκ τῆς διενέξεως τῶν Μητροπολιτῶν Τύρου καὶ Βηρυτοῦ δημιουργηθεῖσα, ἐφ' ἧς ἐξήνεγκε τὴν κρίσιν αὐτῆς ἡ αὐτὴ Σύνοδος, πᾶν ἄλλο μαρτυρεῖ ἢ ὅτι τὰ περὶ τῶν ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατείαις καὶ διοικήσεσιν ἀπαρεγκλίτως συμμετεβάλλοντο. Τοῦτ' αὐτὸ ἐπιμαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ ΛΣΤ' κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ, δι' οὗ διασαφηνίζεται πλήρως τὸ πνεῦμα, καθ' ὃ ἡ Σύνοδος αὕτη ἐπανέλαβεν ἐν τῷ ΛΗ' κανόνι αὐτῆς τὸν ΙΗ κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι. Ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος δηλαδὴ ὀρίσασα τελικῶς ἐν τῷ ὡς ἄνω ΛΣΤ' κανόνι αὐτῆς τοὺς αὐτοκεφάλους θρόνους εἰς πέντε καὶ μὴ μνημονεύσασα ὀλοτελῶς τῶν ἐξάρχων τῶν ἄλλων διοικήσεων, ἐνῶ ἐξ ἄλλου διὰ τοῦ ΚΘ' κανόνος αὐτῆς ἀνεγνώρισεν ἴσα δικαιώματα πρὸς τὸν ἐξεσωσμένον τῆς ἔδρας αὐτοῦ Πρόεδρον τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, ἥτις οὐδέποτε ὑπὸ τοῦ κράτους εἶχεν ἀναδειχθῇ διοικήσις ἢ τοποτηρητεία κατέλυσεν ὀλοτελῶς τὴν ἀρχὴν τῆς συμμορφώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν διοικήσεων πρὸς τὰς πολιτικὰς.

δ') Κρατήσασα ἀρχὴ ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῶν αὐτοκεφάλων ἢ ἀνεξαρτήτων ἐκκλησιῶν ὑπῆρξεν ἡ εὐκολία τῆς μετ' ἀλλήλων ἐπαφῆς καὶ κοινωνίας καὶ ἀμοιβαίας ἀντιλήψεως καὶ ἀρωγῆς τῶν ἀπ' ἀλλήλων ἐξαρτωμένων ἐκκλησιῶν.

Συμπίπτει ἀληθῶς πόλεις καὶ πολιτικῶς διακρινόμεναι νὰ εἶναι ἔδραι Πρώτων ἢ Μητροπολιτῶν. Ἀλλ' ἡ προτίμησις τῶν πολιτικῶν τούτων κέντρων ἐγένετο διὰ καθαρῶς ἐκκλησιαστικοὺς λόγους. Πράγματι, διὰ νὰ ἀρχίσωμεν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς, οὐδὲ πόρρωθεν δύναται νὰ χωρήσῃ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι οἱ ἀπόστολοι παρέμειναν ἐπὶ μακρὸν κηρύττοντες εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, εἰς τὴν Ἐφεσον, εἰς τὴν Κόρινθον διὰ τὴν πολιτικὴν σημασίαν τῶν πόλεων τούτων. Οἱ ἀπόστολοι ἐνδιέτριψαν ἐκεῖ κυρίως, διότι ὁ πυκνὸς πληθυσμὸς τῶν πόλεων τούτων παρείχεν ἔδαφος πρὸς προσηλυτισμὸν γονιμώτατον, ἀπαξ δ' ἐν αὐτοῖς συνεπήγνυτο ἐκκλησία τις ἀκμάζουσα, ἀπὸ ταύτης ὡς ἀπὸ ἐστίας εὐχερῶς ἠδύνατο νὰ μεταλαμπαδευθῇ τὸ φῶς τῆς πί-

στεως καὶ εἰς τὰ πυκνῶς μετὰ τῆς κεντρικῆς ταύτης πόλεως χωρία καὶ δευτερευούσας πόλεις. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἐὰν συνέβη νὰ προτιμηθοῦν κέντρα πολιτικά, ἵνα ἐξυψωθοῦν καὶ εἰς ἐκκλησιαστικά τοιαῦτα, τοῦτο ἐγένετο, διότι αἱ πόλεις αὗται καὶ διὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν τοποθεσίαν καὶ διὰ τὸ πλήρες δίκτυον τῶν συγκοινωνιῶν καὶ διὰ τὸ πλήθος τῶν ἐν αὐταῖς πιστῶν καὶ τὴν ἀκμὴν τῶν ἐνοριῶν καὶ τὴν θάλλουσαν ἐκκλησιαστικὴν κίνησιν καὶ ζωὴν ἐπόμενον ἦτο ν' ἀποδειχθῶσι καὶ κέντρα ἐκκλησιαστικά. Βεβαίως καὶ τὸ κράτος ὡς κέντρα διοικήσεως τοιαύτας θὰ ἐξέλεγε πόλεις, ἐξ ὧν εὐχερῶς θὰ ἡσκειτο ἡ καὶ ἐπὶ τὰ ἀπώτατα σημεῖα τῶν ἐπαρχιῶν κηδεμονία τῆς διοικήσεως. Ἀλλ' ὅ,τι ἐν ταῖς πόλεσι ταύταις καθίστα εὐχερῆ τὴν πολιτικὴν διοίκησιν, τοῦτο παρουσιάζετο διευκολύνον καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν. Ἡ ἐπαφὴ τῶν ἐπαρχιακῶν ἐπισκόπων πρὸς τὸν ἐν τῇ κεντρικῇ πόλει ἐγκαθιδρυμένον ἐπίσκοπον διετερεῖτο εὐχερῶς. Ἡ ἐν ἱεραῖς συνόδοις συνεννόησις καὶ ἀμοιβαία ἐπιτήρησις καὶ κηδεμονία καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάντησις διευκολύνετο πλήρως. Ἐπὶ πλέον δὲ λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἐν τῷ κέντρῳ ἐκκλησία ἦτο πολυπληθεστέρα τῶν λοιπῶν, κατὰ φυσικὸν λόγον καὶ ἐκκλησιαστικὴ κίνησις ἐν αὐτῷ ζωηροτέρα ἀνεπτύσσετο καὶ πρόσωπα διὰ τὴν εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα ἀνάδειξιν καὶ ἱκανώτερα καὶ πολυαριθμότερα ἐξευρίσκοντο. Ἐὰν δὲ λάβῃ τις ὑπ' ὄψει, ὅτι τὸ συνοδικὸν σύστημα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐρίδων τοῦ Πάσχα συγκροτηθεισῶν συνόδων¹⁴, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ΑΖ' ἀποστολ. κανόνος, ἀνεπτύχθη πρωτίμωτα, δύνатаί τις ν' ἀντιληφθῇ, ποίαν σημασίαν ἐνεῖχε πρὸς ὁμοσπονδιακὴν οὕτως εἰπεῖν συνένωσιν τῶν κατὰ τόπους ἐπισκόπων διὰ σταθερᾶς καὶ εὐχεροῦς συγκροτήσεως συνόδων ἢ εὐκολος συγκοινωνία μετὰ κεντρικῆς τινος πόλεως πρὸς τὴν ὁποῖαν εὐχερέστερον θὰ ἠδύνατο νὰ συνδράμωσιν οἱ ἐπίσκοποι. Ὅταν δ' ἐπὶ πλέον προστεθῇ, ὅτι οἱ καθ' ἑκάστην ἐπισκοπὴν πιστοί, εἴτε ἔχοντες παράπονα κατὰ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, εἴτε καὶ χηρευούσης τῆς ἐπισκοπῆς αὐτῶν εὐχερέστερον θὰ προσέφευγον πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ κέντρου, εἰς ὃ συχνάκις καὶ διὰ τὰς ἄλλας αὐτῶν ὑποθέσεις συνέρρεον¹⁵ ἔτι δὲ καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ καταλλήλου κληρικοῦ διὰ τὴν πλήρωσιν χηρευούσης ἐπισκοπῆς ἢ ἐν τῇ κεντρικῇ πόλει ἐκκλησία ὡς πολυπληθεστέρα παρεῖχε καὶ πολυαριθμοτέρους κληρικούς, διὰ δὲ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς καὶ τὴν χειροτονίαν ἀπαιτεῖτο ἡ παρουσία συνόδου ἐπισκόπων, κατανοεῖ πλήρως τίνα κυρίως ὑπῆρξαν τὰ τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς διοικήσεως καὶ ἐκκλησιαστικὸν κέντρον ἀναδείξαντα. Ταῦτα δὲ κατὰ τὰ εἰρημένα εἶναι οὐχὶ ἡ πολιτικὴ σημασία τῆς πόλεως καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἡ εὐχέρεια τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαφῆς διὰ συγκροτήσεως συνόδων καὶ ἡ εὐκολία τῆς ἀμοιβαίας ἐπιτηρήσεως καὶ ἐπικοινωνίας καὶ καὶ ἀλληλοβοηθείας τῶν ἐπὶ μέρους ἐπισκο-

14. *Εἰσεβίου*, Ἐκκλησ. Ἱστορία V 23-24.

πῶν, δι' ὧν πάντων ἐξησφαλιζέτο ἡ πρόοδος καὶ περαιτέρω ἐξέλιξις καὶ ἀπρόσκοπτος αὐτοδιοίκησις τῶν ἐκκλησιῶν.

Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχουσιν, ὑποδηλοῦται ὑπὸ τοῦ Θ' κανόνος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὡς λόγος, δι' ὃν «τοὺς καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προεστῶτα ἐπίσκοπον» προβάλλεται «διὰ τὸ ἐν τῇ μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντας τοὺς τὰ πράγματα ἔχοντας»· ἐμφαίνεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ ΙΖ' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ, καθ' ὃν ἐπετράπη εἰς τὴν Μαυριτανίαν ἴδιον ἔχειν πρωτεύοντα «διὰ τὸ μακροδαπές». Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου κανόνος ἐμφαίνεται ὡσαύτως, ὅτι ὅταν ἡ ἐπαφὴ πρὸς τὸ μέχρι τοῦδε ἐκκλησ. κέντρον ἐδυσχεραίνετο καὶ αἱ ἐπισκοπαὶ ἐκινδύνευον ν' ἀπομονωθοῦν ἀφιέμεναι ἄνευ ἀνωτέρας τινὸς ἐπιτηρήσεως, ἀνεπήδα ἡ ἀνάγκη δημιουργίας νέου ἐκκλησιαστ. κέντρου, περὶ δὲ τοῦ πραγματικοῦ τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ νέου κέντρου ἀπεφαίνετο ὁ συνοδικὸς παράγων.

Παράγοντες ἐν τῇ ἀνακηρύξει τοῦ αὐτοκεφάλου.

α') Ὁ λαϊκὸς παράγων. Ἡ νεωτέρα ἀρχὴ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν ἰσχύει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς. Ἐν τῇ διαρρυθμίσει δὲ καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων περιφερείας τινὸς ἐλαμβάνετο σοβαρῶς ὑπ' ὄψει ἡ ἐκπεφρασμένη γνώμη τῶν πληρωμάτων, συμμετέχοντος, ἐννοεῖται, καὶ τοῦ κλήρου, ἀφοῦ τὴν ἐκκλησίαν οὔτε ὁ κλήρος ἀποκλειστικῶς, οὔτε οἱ λαοὶ ἀκέφαλοι, ἀλλὰ κλήρος ἅμα καὶ λαὸς συναποτελοῦσιν. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ πόθοι τῶν κληρικῶν πρὸς δημιουργίαν αὐτοκεφάλου παρέμενον ἀνίσχυροι, ἐφ' ὅσον δὲν ἐκρατύνοντο καὶ ὑπὸ τῶν συμφώνων πόθων τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ οἱ πόθοι δὲν ἐτελεσφόρουν, ἐφ' ὅσον δὲν κατηυθύνοντο ὑπὸ τῶν πεφωτισμένων ὁδηγίων τοῦ κλήρου. Ἦτο δὲ φυσικὸν εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐκκλησ. πολιτεύματος νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει ἡ γνώμη τοῦ πληρώματος, πρωτίστως μὲν διότι ἐν τῇ Γραφῇ ἀποκηρύσσεται διαρρηθὴν τὸ «ἐπισκοπεῖν... ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων» (Α' Πέτρ. ε' 2-3)· ἔπειτα δέ, διότι προκειμένης ἐκλογῆς ἐπισκόπου, ὁ λαὸς θὰ ἐξέλεγεν αὐτὸν καὶ ὁ λαὸς θ' ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας Πρωτόν, ζητῶν τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς καὶ τὴν χειροτονίαν. Προκειμένης ὡσαύτως ἄλλης τινὸς διαφορᾶς μεταξὺ ποιμνίου καὶ ποιμένος, πάλιν θὰ ἐσημειοῦτο ἡ πρὸς τὸν Πρωτόν προσφυγὴ τοῦ ποιμνίου. Οὕτως ἡ ἐπαφὴ πρὸς τὸ κέντρον ἐδημιουργεῖτο οὐ μόνον παρὰ τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ὅταν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι μόνον τότε στήριγμα τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀπηνῶς διωκομένης ἐκκλησίας ἦτο ὁ εὐσεβὴς λαός, δύνатаί τις νὰ υπολογίσῃ, πόσον σοβαρῶς ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψει οἱ πρὸς τὰ κυλῶς ἐννοούμενα ἐκκλ. συμφέροντα ἐνηρμονισμένοι πόθοι τοῦ λαοῦ.

Ὅτι δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν ἀπέβη μία τῶν κυριαρχουσῶν ἀρχῶν ἐν τῇ διαρρυθμίσει τῶν ἐκκλ. πραγμάτων, καταφαίνεται ἐξ αὐτῆς τῆς βαθμιαίας προσαυξήσεως τῆς ἐξουσίας καὶ δικαιοδοσίας τοῦ εἰκουμενικοῦ θρόνου. Οὕτω, ἐνῶ, ὡς ἤδη εἴπομεν, ἡ Β' Οἰκουμ. Σύνοδος ἀπονέμουςα εἰς τὸν Κων/λεως τὸ ψιλὸν πρωτεῖον τῆς τιμῆς διατηρεῖ ἀνέπαφα τὰ δικαιώματα τῶν ἐξάρχων τῶν διοικήσεων Θράκης, Πόντου, Ἀσίας, μόλις μετὰ δύο δεκαετηρίδας ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος «ἐποιεῖτο τὴν προμήθειαν καὶ τῆς Θράκης ἀπάσης καὶ τῆς Ἀσίας ὅλης, καὶ μέντοι καὶ τὴν Ποντικὴν τούτοις κατεκόσμη τοῖς νόμοις». Καὶ καθαιρεῖ μὲν δέκα τρεῖς ἐπισκόπους, «τοὺς μὲν ἐν Λυκίᾳ καὶ Φρυγίᾳ, τοὺς δ' ἐν αὐτῇ τῇ Ἀσίᾳ, ἑτέρους δ' ἄντ' αὐτῶν κατέστησεν. Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ Γερόντιον ἐξεώσατο τῆς Νικομηδέων Ἐκκλησίας καὶ ἄντ' αὐτοῦ ἐχειροτόνησε Πανσόφιον»¹⁵. Τὰ γεγονότα ταῦτα οὔτε νόμιμον καὶ κανονικὴν θὰ εἶχον ἰσχύν, οὔτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σημειωθῶσιν, ἐὰν δὲν ἀπηυθύνοντο πρὸς τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον αὐτὰ τὰ ποίμνια τῶν δικασθέντων ἐπισκόπων, ζητοῦντα τὴν παρέμβασιν αὐτοῦ πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων καὶ ἐὰν δὲν εἶχε ταῦτα ὁ ἱερὸς πατὴρ συμπαραστάτας ἐν ταῖς ἐνεργεαῖς αὐτοῦ. Ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν λοιπὸν πληρωμάτων, κλήρου τε καὶ λαοῦ, εἶχε συντελεσθῇ, κατὰ τοὺς μεταξὺ τῆς Β' καὶ Δ' Οἰκουμ. Συνόδου παρεπιπτόντας χρόνους, τοιαύτη διαρρυθμίσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ὥστε ἡκυροῦτο μὲν ὀλοτελῶς ὁ κανὼν τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου, ἀπεδεικνύετο δὲ νόμιμος καὶ κανονικὴ ἢ εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Θράκης, τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ἀσίας ἐπέμβασις τοῦ ἐν Κων/πόλει Πρώτου.

Πράγματι· ἐὰν ἐξετάσωμεν τὰ κατὰ τὸν ΚΗ' κανόνα τῆς μετὰ ἡμίσειαν περίπου ἑκατονταετηρίδα συνελθούσης Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, δι' οὗ διεργυθίσθη τὸ ὑπὸ τοῦ Β' κανόνος τῆς Β' Οἰκουμ. καθεστὼς τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμ. θρόνου, θὰ ἴδωμεν, ὅτι ὁ κανὼν οὗτος ἀποτελεῖ τόμον ὑποβληθέντα εἰς τὴν Σύνοδον καὶ φέροντα τὰς υπογραφὰς τῶν ἐξάρχων τῶν ὡς ἂν μνημονευθεισῶν διοικήσεων καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἐκ τῶν διοικήσεων τούτων συμμετασχόντων τῆς συνόδου ἐπισκόπων. Οἱ ἐπίσκοποι δ' οὗτοι ἐξέφραζον ἤδη τοὺς πρὸ πολλοῦ δεδηλωμένους πόθους τῶν ποιμνίων των, τὰ ὅποια καὶ τὰς χρεῖας τῶν ἐπισκοπικῶν θρόνων των προσέφευγον εἰς τὴν Κων/λιν ζητοῦντες ἐκείθεν τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τῶν διαδόχων ἐπισκόπων. Οὕτως ὅταν οἱ ἐκ τῶν τῆς Ἀσιατικῆς καὶ Ποντικῆς διοικήσεως ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι ἠρωτήθησαν ὑπὸ τῶν ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων «εἰ γε οἰκεία γνώμη ἢ ἀνάγκης τινὸς αὐτοῖς ἐπενεχθείσης ὑπέγραψαν» ἐπηκολούθησαν δηλώσεις, ἐξ ὧν ἀξιοσημεῖωτοι εἶναι αἱ ἐξῆς: «Ρωμανὸς ἐπίσκοπος εἶπεν· οὐκ ἠναγκάσθην ἐγὼ· ἡδέως ἔχω ὑπὸ τὸν θρόνον Κων/λεως

15. Θεοδωρήτου, Ἐκκλ. Ἱστορ. ε' 28, Migne 82,1258· Σωζομένου, Ἐκκλ. Ἱστορ. η' 6, Migne 67, 1529.

εἶναι, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς μὲ ἐτίμησε καὶ αὐτὸς μὲ ἐχειροτόνησε... Σέλευκος Ἀμασειᾶς εἶπε· πρὸ ἐμοῦ τρεῖς ἐπίσκοποι ἐχειροτονήθησαν ὑπὸ τοῦ θρόνου τούτου καὶ εὐρὼν ταύτην τὴν ἀκολουθίαν ἠκολούθησα... Πέτρος ἐπίσκοπος Γαγγρῶν εἶπε· πρὸ ἐμοῦ τρεῖς ἐχειροτονήθησαν ὑπὸ τῆς βασιλευούσης πόλεως, καὶ γὰρ μετ' αὐτοὺς ὁμοίως... Μαριανὸς ἐπίσκοπος Συνάδων εἶπεν· ὥς καὶ τῶν πρὸ ἐμοῦ χειροτονηθέντων ὑπὸ τοῦ Κων/λεως ἀγιωτάτου θρόνου καὶ ἐμοῦ δι' αὐτοῦ ἐκουσίως ὑπέγραψα»¹⁶. Ἐκ τῶν δηλώσεων τούτων συνάγεται, ὅτι ἤδη πολλὰ ἔτη πρότερον τὰ ἐκασταχοῦ πληρώματα εἶχον ζητήσῃ παρὰ τοῦ ἐν Κων/λει πρώτου τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς καὶ τὴν χειροτονίαν τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, ἡ διαδήλωσις δὲ τοῦ πόθου τῶν πληρωμάτων, ὅπως οἱ ἐπίσκοποι αὐτῶν ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Κων/λεως, ἐλήφθη σοβαρῶς ὑπ' ὄψει.

Ἔχομεν ὁμῶς καὶ ὅλως ἀντιθέτους περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας πάλιν ὁ δεδηλωμένος πόθος τοῦ πληρώματος ἐπικρατεῖ. Οὕτως εἰς τὴν αὐτὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον καὶ ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς ἐγένοντο δεκταὶ αἱ δηλώσεις τοῦ Εὐσεβίου Ἀγκύρας, ὅστις δικαιολογῶν τὸ διατὶ εἶχε χειροτονήσει αὐτὸς Καλλίνικον τῶν Γαγγρῶν εἶπεν· «ἅπαντα γὰρ ἡ πόλις ἤλθε πρὸς ἐμὲ εἰς τὴν Ἀγκυραν καὶ ἐκόμισαν τὰ ψηφίσματα. Ἀπεκρινάμεν· Ἐγὼ οὐκ εἰμι τῶν ἐπιθυμούντων χειροτονεῖν. Ἀνεμίμνησκόν με τῶν πρότερον χειροτονηθέντων παρὰ τοῦ Ἀγκυριανοῦ ἐπισκόπου, ἐνὸς, δευτέρου, τρίτου. Ἐγὼ εἶπον ὅσα ἂν μοι λέγετε, ἐγὼ ἑμαυτὸν δίκη οὐκ ἐμβάλλω». Ἡ ἀξίωσις ὁμῶς τοῦ λαοῦ ἔκαμψεν αὐτὸν καὶ χειροτονεῖ τὸν Καλλίνικον, ἡ δὲ Σύνοδος τῆς Χαλκηδόνος ἀναγνωρίζει τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ, μολονότι αὐτὸς ὁ Εὐσέβιος Ἀγκύρας εἶχε χειροτονηθῇ ὑπὸ τοῦ Πρόκλου Κων/λεως, ὅστις εἶχε χειροτονήσει καὶ τὸν προκατόχον τοῦ Καλλινίκου Πέτρον. Ἀλλὰ καὶ ἡ μνημονευθεῖσα περίπτωσις τοῦ Μητροπολίτου Τύρου ἐλθόντος εἰς σύγκρουσιν πρὸς αὐτὴν τὴν ἐνδημοῦσαν ἐν Κων/λει σύνοδον καὶ παρὰ τὴν γνώμην αὐτῆς καὶ τὸ προβιβαστικὸν τῆς ἐπισκοπῆς Βηρυτιοῦ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα προβάντος εἰς χειροτονίας καὶ δικαιωθέντος ἐπὶ τῇ δικαιολογίᾳ, ὅτι αἱ χειροτονίαι ἐγένοντο «τῶν τῆς ἐπαρχίας συνόντων μοι κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τὴν παλαιάν»¹⁷, ἐμφαίνει σαφῶς, πόσον σεβαστοὶ ἦσαν οἱ πόθοι τῶν ἐκκλησιῶν πληρωμάτων.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μεταγενέστερον ἀνακηρυχθεῖσιν αὐτοκεφάλοις λαμβάνεται σοβαρῶς ὑπ' ὄψει ἡ δεδηλωμένη γνώμη τῶν πληρωμάτων. Οὕτω παρέχεται ἡ αὐτονομία τῷ ἀπὸ Μητροπολίτου εἰς Πατριάρχην Τυρνάβου ἀναγορευθέντι «διὰ τιμὴν τοῦ τε τὰ τῆς Βασιλείας τῶν Βουλγάρων διαιθύνοντος σκῆπτρα καὶ τοῦ τοιοῦτου ἔθνους ὑποτεταγμένου φανέντος τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ» «παρακλήσεως γεγονυίας πολλῆς καὶ δεήσεως

16. Τῆς ἐν Χαλκηδόνι Πράξις 16, Mansi VII, 428 καὶ ἐξῆς.

17. Τῆς ἐν Χαλκηδόνι Πράξις τετάρτη Mansi VII, 88 - 97.

εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ταύτην μεγάλην καὶ ἱερὰν σύνοδον»¹⁸. Ὁσαύτως πρὸς τῷ ὑπάρχοντι ἤδη Μητροπολίτῃ Οὐγγροβλαχίας ἐγκαθιδρύεται καὶ δεύτερος Μητροπολίτης μέρους Οὐγγροβλαχίας «ζητησάντων τῶν ἀρχόντων ἐκείνου τοῦ τόπου καὶ τῶν ἐκεῖσε χριστιανῶν»¹⁹. Καὶ ἐν τῷ ἀφορῶντι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Σερβίας συνοδικῶ τόμῳ τοῦ 1831 δικαιολογεῖται τὸ παρεχόμενον αὐτόνομον ὡς ἐξῆς: «Ἐπειδὴ ἤδη θεοφιλῇ πρόθεσιν ποιησάμενοι ὃ τε ὑψηλότατος καὶ περιφανέστατος αὐθέντης καὶ ἐθνάρχης πάσης Σερβίας... ὁ εὐαγγῆς κληρὸς καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ἐκεῖ ὁρθοδόξου γένους πρόκριτα μέλη συνωδὰ τῇ πολιτικῇ τῶν θεοφυλάκτων αὐτῶν μερῶν διοικήσει ἐνέκριναν ἀναγκαῖον διατάξαι ὅρους τινὰς περὶ τε τῆς ἐκλογῆς τοῦ λοιποῦ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀρχιερέων...»²⁰. Καὶ ἐν τῇ ἀνακηρύξει τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ρωσίας ἐν τῇ πρὸς τὸν πατριάρχην ἐπιστολῇ αὐτοῦ ὁ Μ. Πέτρος πληροφορεῖ, ὅτι «μετὰ πολλὴν ὁρθὴν κρίσιν καὶ βουλὴν μετὰ τε τοῦ ἱερατείου καὶ τοῦ τῶν λαϊκῶν τάγματος τοῦ ἡμετέρου βασιλείου ἐνεκρίναμεν συστήσαι πνευματικὴν σύνοδον»²¹. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἄρσις τοῦ αὐτοκεφάλου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν γίνεται διὰ κοινῆς τοῦ τε Ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν Μητροπολιτῶν «καὶ τῶν ὑφ' ἐαυτοὺς χριστιανῶν ἐνσφραγίστου ἀναφορᾶς τὰ κατ' αὐτοὺς ἀπολοφραγμένων»²². Ἀλλὰ καὶ τελευταίως ἡ ἰδρυσις τῆς ὁρθοδόξου Ἀρχιεπισκοπῆς Τσεχοσλοβακίας γίνεται τῇ αἰτήσει τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ «τέκνων τῆς ἁγίας ὁρθοδόξου ἐκκλησίας», χειροτονεῖται δὲ ὁ Σαββάτιος ὡς πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος, ἐκλεγείς τοιοῦτος ὑπὸ τῆς ἐν Πράγᾳ ὁρθοδόξου Τσεχικῆς κοινότητος²³. Καὶ ἡ αὐτονομία τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑσθονίας παρέχεται, ἀφοῦ προηγουμένως «ἡ γενικὴ ἐκκλησιαστικὴ συνέλευσις τῆς Ἑσθονίας» συζητήσασα περὶ τοῦ αὐτοκεφάλου «ἀπεφάσισε περὶ τοῦτου ἐν δυσὶν αὐτῆς συνεδριάσεσι κατὰ τὸ 1920 καὶ 1922»²⁴. Τέλος ὁ πατριάρχης Μόσχας Τύχων ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γεωργίαν διαμαρτυρίᾳ του (ἀπὸ 29 Δεκεμ. 1917) ὑπομνηνῇσκει ὅτι τὸ αὐτοκέφαλον χορηγεῖται κατόπιν αἰτήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς ἀρχῆς τῆς χώρας, ἐκφραζούσης ὁμῶς «τὴν γενικὴν καὶ ὁμόθυμον ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ»²⁵.

Τὰ τοιαῦτα τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος δικαιώματα καθορίζουν ἐπαρκῶς καὶ τὴν θέσιν τῶν εὐσεβῶν μὲν αὐτοκρατόρων ἄλλοτε, τῶν συνταγματι-

18. Acta Patr., ἐνθ' ἄνωτ. Α' 437 καὶ ἐξῆς.

19. Αὐτόθι, σελ. 535.

20. Καλλινίκου Δελικάνη, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 746.

21. Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα. Ε, 160.

22. Καλλινίκου Δελικάνη, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 894.

23. Ἴδε Τόμον ἐν Ἑκκλ. Ἀληθείᾳ τῆς 3 Μαρτίου 1923.

24. Ἴδε αὐτόθι τῆς 4 Αὐγούστου 1923.

25. Ἐκθεσις Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου τῆς 15 Ἰουλίου 1920, Ἐν Ἑκκλ. Ἀληθείᾳ τῆς 1 Αὐγούστου 1920.

κῶν δὲ κυβερνήσεων τῶν μὴ ἐν χωρισμῷ ἐκκλησίας καὶ κράτους διοικουμένων χριστιανικῶν λαῶν. Ὡς θείῳ δικαίῳ τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ ἀντιπρόσωποι οἱ αὐτοκράτορες ὑποκαθίστων αὐτὸν μετὰ πλείονων δικαιωμάτων ἐκπροσωπήσεως ἢ ὅσα θὰ ἠδύναντο νὰ διεκδικήσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν αἱ σημεριναὶ συνταγματικαὶ κυβερνήσεις ὁρθοδόξων χριστιανικῶν λαῶν, αἵτινες δὲν ἀναγνωρίζονται ὡς θείῳ δικαίῳ ὑφιστάμεναι, ἀλλ' ἐκ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας προερχόμεναι καὶ ἐνώπιον αὐτῆς λογοδοτοῦσαι. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται, πῶς ἄλλοτε ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει ἡ δεδηλωμένη γνώμη τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῇ ἀπονομῇ πρεσβείων τιμῆς εἰς ἐξυψουμένης ἀπὸ ἐπισκοπῶν Μητροπόλεις, πῶς δὲ θεωρεῖται σοβαρῶς ὑπολογίσιμος παράγων ἐν τῇ χειραφετῇ ἐκκλησίας τινὸς ἢ ὁρθόδοξος χριστιανικῆ κυβερνήσεως, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν σαφῇ τεκμήρια, ὅτι αὕτη ἐκπροσωπεῖ τὸ ὁρθόδοξον χριστ. πλήρωμα καὶ διερμηνεύει τοὺς πόθους αὐτοῦ. Καθ' ἣν ὅμως περίπτωσιν ἡ κυβερνήσις δὲν εἶναι χριστιανικῇ, αἱ ἐκκλησίαι τότε κανονίζουσι μόναι δι' ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεως τὰ καθ' ἑαυτάς. Περίπτωσιν τοιοῦτου διακανονισμοῦ ἔχομεν τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνιδρύσεως τοῦ ρωσικοῦ πατριαρχείου κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους γενομένην οὐ μόνον ἄνευ ἀναμίξεως τῶν Σοβιέτ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τούτων.

β') *Ὁ συνοδικὸς παράγων.* Ἀλλ' οἱ πόθοι τοῦ ἐκκλησ. πληρώματος ἐγίνοντο ἀναντιρρήτως δεκτοί, μόνον ἐφ' ὅσον δὲν προσέκρουον πρὸς τὰ καλῶς ἐννοούμενα ἐκκλησ. συμφέροντα, περὶ τούτου δὲ θ' ἀπεφαίνετο ὁ συνοδικὸς παράγων, ὅστις παρουσιάζεται οὐ μόνον ἰσοστάσιος, ἀλλὰ καὶ ὑπερκείμενος τοῦ λαϊκοῦ παράγοντος, διότι ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως αὐτοῦ ἡ κίνησις τοῦ λαϊκοῦ ἢ τοῦ ἐκπροσωποῦντος αὐτὸν κυβερνητικοῦ παράγοντος μόνον πραξικοπήματα, εἰς αὐτὰ τὰ ὅρια τοῦ σχίσματος ἐγγίζοντα, δύναται νὰ δημιουργήσῃ. Ὁ συνοδικὸς παράγων διὰ τοῦτο παρουσιάζεται ἀνέκαθεν κανονίζων καὶ ἐπεγκρίνων τὰς κινήσεις τοῦ λαϊκοῦ παράγοντος. Τοῦτο δ' ἐμφαίνεται σαφῶς ἐν αὐτῇ τῇ ἐνασκήσει τῶν αὐτοκρατορικῶν δικαιωμάτων κατὰ τὰς ἐκάστοτε διαρρυθμίσεις τῆς ἐκκλ. διοικήσεως, καὶ δὴ ἐν τῷ προβιβασμῷ ἐπισκοπῶν εἰς μητροπόλεις. Εἶναι ἀληθές, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βυζαντινῆς παρακμῆς παρουσιάζονται περιπτώσεις, καθ' ἃς τοῦ αὐτοκράτορος ἢ ἀπόφαισις ἐξουδετέρου πάντα ἄλλον παράγοντα. Κατὰ τῶν ὑπερβασίων ὅμως τούτων ἀντέδρασε μὲν ἡ ἐκκλησία, ἐκηρύχθησαν δὲ δυσμενῶς καὶ αὐτοὶ οἱ συνετώτεροι τῶν αὐτοκρατόρων. Ἐμνημονεύσαμεν ἥδη τῆς περιπτώσεως τοῦ Μητροπολίτου Τύρου, καθ' ἣν οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες, οἱ κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ ἐνεργοῦντες, οὐδεμίαν ἔφερον ἀντίρρῃσιν νὰ ἀνακληθῇ καὶ ἀκυρωθῇ μετ' ἀπόφαισιν τῆς Δ' Οἰκονμ. Συνόδου τὸ αὐτοκρ. θέσπισμα τοῦ προβιβασμοῦ εἰς Μητρόπολιν τῆς Ἐπισκοπῆς Βηρυτοῦ, μολοντί τοῦτο εἶχεν ἐκδοθῇ συναινούσης καὶ τῆς ἐνδημούσης συνόδου. Ἡ ἀπόφαισις, ἡ ἀγαγοῦσα εἰς τὴν ἀκύρωσιν ταύτην, ὑπῆρξε σύμ-

φωνος πρὸς παλαιότεραν διάταξιν περιωθεῖσαν ἐν τοῖς Βασιλικοῖς, καθ' ἣν «τὸν ἀφαιρούμενον πόλεως οἰασθήποτε πάλαι οὔσης ἢ νῦν πολισθείσης τὸ τῆς ἰδικῆς ἐπισκοπῆς δίκαιον ἢ ἕτερον προνόμιον, κἂν ἀπὸ βασιλικῆς ἀντιγραφῆς ἢ ἐπιτροπῆς, ἀτιμοὶ καὶ δεσμεύει ἢ διάταξις ἀκυροῦσα καὶ τὴν ἐγχείρῃσιν»²⁶. Καὶ ὁ Ἰουστινιανός, ὡς εἶδομεν, προκειμένου μὲν περὶ τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ πατρίδι ἐκκλησίας, ἔπραξε «κατὰ τὰ ὁρισθέντα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πάπα Βιγιλίου», κατὰ δὲ τὰς διαρρηθμίσεις τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους οὐδὲν ἐκκλησιαστικῶς ἐκαίνισεν ἐν ταῖς διαρρηθμισθείσαις ἐπαρχίαις». Καὶ ἐν τῇ μετέπειτα δὲ πράξει προκειμένου περὶ προβιβασμοῦ μητροπόλεων νομοθετεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ «μὴ ἄλλως καταστρωννύειν τὸ παρ' οἴουσι²⁷ τινας προκομιζόμενον πιττάκιον χάριν προεδρίας τῆς οἰασοῦν ἐκκλησίας, μηδὲ τὸν προεστῶτα αὐτοῖς τοῖς ἀρχιεπισκόποις ἢ τοῖς μητροπολίταις συγκαταλέγεσθαι, εἰ μὴ ὁ πατριαρχῆς περὶ τούτου ἀνενεγκὼν τῇ βασιλικῇ ἔξουσίᾳ καὶ τὰ περὶ τῶν θείων κανόνων ἀναδιδάξας, μάθῃ ὡς κατὰ τὸ ἐφειμένον οἰκοθεν ὁ βασιλεὺς ἐξ εὐλόγου προφάσεως τῇ ἐκκλησίᾳ τὴν τιμὴν ἐχαρίσατο»²⁸. Ἐντεῦθεν καὶ ἔχομεν πράξεις πατριαρχῶν ἐπικυρούσας τοιαύτας ἀποφάσεις αὐτοκρατόρων διὰ χρυσοβούλλων καὶ προσταγμάτων, καίπερ μετὰ τοιαύτην συνενόησιν ἐκδομένας. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ εἰσηγείτο εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν ὑπόθεσιν, ἐπηκολούθει ἢ ἔκδοσις αὐτοκρατ. χρυσοβούλλον, καὶ τούτῳ εἵπετο ἡ ἔκδοσις πράξεως ἐκκλησ. ἐπικυρώσεως τὸ χρυσόβουλλον²⁹. Οὕτω τὰ δίκαια τοῦ συνοδικοῦ παράγοντος διεφυλάχθησαν ἀκέραια, ὡς πραξικοπήματα δ' ἐχαρκτηροῖσθαι αἱ ἐν τοῖς τελευταίοις καιροῖς ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων καὶ ἐπαρχιακῶν συνόδων, μὴ συμμετέχοντος τοῦ κυριάρχου ἐκκλησ. κέντρου ἀνακηρύξεις τοῦ αὐτοκεφάλου τῶν ἐκκλησιῶν Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας³⁰, εἰς σχίσμα δὲ κατέληξαν αἱ συναφεῖς ἀπόπειραι τῶν Βουλγάρων³.

26. Βασιλικῶν βιβλ. Γ' τίτλ. Α' κεφ. γ'.

27. Παρὰ Βαλσαμῶν ἐν ἑρμηνείᾳ τοῦ ΔΗ' τῆς ἐν Τρούλλῳ κανόνος, *Πάλλη* καὶ *Ποτλῇ* ἐνθ' ἄνωτ. Β' 394.

28. Πρβλ. *Acta Patr.* ἐνθ' ἄνωτ. Α, 93-95 καὶ 228-230. Πρᾶξις πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ κατεστρώθη καὶ πρὸς ὑπαγωγὴν ἐκ νέου τοῦ Γαλλίτζης ὑπὸ τὸν Κιέβου (Αὐτόθ. Α, 267 καὶ ἐξῆς).

29. Ἐν Κ. Δελικάνῃ, Παράλογοι ἀξιώσεις τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας σελ. 47 παρατίθεται ἔγγραφον τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ρωσίας ὑπενθυμιζούσης εἰς τὴν Ρουμαν. κυβέρνησιν Κούζα, ὅτι «τὸ Πατριαρχεῖον ἐν Ρωσίᾳ συνέστη οὐχὶ διὰ πολιτικοῦ νόμου ἀλλὰ τῇ εὐλογίᾳ τῶν τῆς ἀνατολῆς πατριαρχῶν καὶ ὅτι καὶ ἡ Ἱ. Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔτυχεν ἐν τέλει νομίμου ἐκκλησ. ὑπάρξεως».

30. Ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι τοῦ Κ. Δελικάνῃ (σελ. 45) παρατίθεται τὸ ἀπὸ 19 Ἀπριλίου 1869 ἔγγραφον τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ρωσίας ὑπενθυμίζον εἰς τοὺς Βουλγάρους, ὅτι «ὁ Οἰκουμ. Πατριαρχῆς κέκτηται πρὸς αὐτοὺς ἀδιαφιλονέικητα ἱεραρχικὰ δικαιώματα» καὶ συνεπῶς «ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως αὐτοῦ καὶ παρὰ τὴν θέλησιν

Πρώτη δ' ἐκδηλουμένη ἐνέργεια πρὸς χειραφέτησιν ἐκκλησίας τινὸς εἶναι ἡ ἐν ἐπισήμῳ συνοδικῇ πράξει διατύπωσις τῆς εὐχῆς καὶ ἔκθεσις τῶν λόγων τῶν ὑπαγορευόντων τὴν χειραφέτησιν ἀπὸ μέρους τῶν ἐπισκόπων τῆς αὐτονομηθησομένης περιφερείας. Ὁ μνημονευθεὶς ΚΗ κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ὅστις εἶναι αὐτούσιος ὁ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως ὑπογεγραμμένος τόμος, ἀποτελεῖ παλαιότατον καὶ ἐπισημότατον μνημεῖον μαρτυροῦν περὶ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας. Ἐννοεῖται, ὅτι, ἐὰν ἡ τοιαύτη τῶν ὑπὸ αὐτονόμησιν ἐπισκόπων ἀναφορὰ δὲν ἐκφράζῃ πράγματι καὶ τὸ σύμφωνον πόθον τῶν ὧν οὗτοι προΐστανται ποιμνίων, ἀποτελεῖ ἔγγραφον ἰδιωτικόν, ἄμοιρον σοβαρότητος. Ἐντεῦθεν ἡ συνοδικὴ πράξις τῶν αἰτούμενων τὴν αὐτονόμησιν ἐπισκόπων ἀπὸ μακροῦ ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ συνοδεύεται εἴτε ὑπὸ ἐγγράφων ἀναφορῶν καὶ τῶν χριστιανῶν τῆς αὐτονομηθησομένης ἐπαρχίας, εἴτε ὑπὸ διαβημάτων τῆς ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς ἀναλαμβάνουσης τὴν χειραφετηθησομένην ἐκκλησίαν χριστιανικῆς κυβερνήσεως, ὡς ἐκπροσωπούσης τὸν εὐσεβῆ λαόν. Οἶκοθεν ἐννοεῖται, ὅτι ἐφ' ὅσον χωρεῖ ἀμφιβολία περὶ τοῦ ἂν ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὑποστηρίξουσα τὴν αὐτονόμησιν, ἐκπροσωπῇ τοὺς πόθους τοῦ λαοῦ—καὶ τοιαύτη χωρεῖ μάλιστα ἐπὶ περιπτώσεων, καθ' ὅς κηδεμῶν κυβερνήσις τυγχάνει ἀλλόδοξος³¹, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἀλλόπιστος, ἢ καὶ ἄλλοεθνῆς πρὸς ἴδια πολιτικὰ ὀφέλη καὶ ἐπὶ ὑπονομεύσει τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν τῶν δεδουλωμένων αὐτῇ λαῶν ἐπιζητοῦσα τὴν αὐτονόμησιν—τὸ πρὸς δ' ἀπευθύνονται αἱ ἀναφοραὶ ἐκκλησ. κέντρον, ὀφείλει νὰ προκαλέσῃ, δι' ὧν διαθέτει μέσων τὴν διαδήλωσιν τῶν πραγματικῶν αἰσθημάτων τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ.

Συνοδικὸς παράγων ἀρμόδιος ν' ἀποφανθῇ πρῶτος ἐπὶ τῶν πρὸς χειραφέτησιν διαβημάτων τυγχάνει ἀναντιλέκτως ἡ σύνοδος τοῦ κέντρου, ἐξ οὗ ἔξαρθῶνται αἱ τὸ αὐτοκέφαλον ἢ τὸ αὐτόνομον αἰτούμεναι ἐπισκοπαί³². Ὁ λόγος δ' εἶναι προφανής, ἐφ' ὅσον ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐκκλησιαστικῇ

του οὐδόλως δικαιοῦνται, ἵνα λάβωσιν ἢ ἀρπάσωσιν ὅ,τι ἐπιδιώκουσι, πολλῶ δ' ἔλαττον δικαιοῦνται ἵνα παραιτηθῶσι τῆς ἐκκλησ. ἐξαρθήσεως ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου Ποιμενάρχου αὐτῶν, ὅπερ ἂν ᾔην σχίσμα, οἱ δὲ Βούλγαροι κατὰ τοὺς ἐκκλ. κανόνας ἀναποφύκτως ἐθεωροῦντο ἂν σχισματικοί».

31. Ὁρθῶς διὰ τοῦτο τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον προκειμένου περὶ αὐτονομήσεως τῆς ἐκκλησίας τῶν Δωδεκανήσων διατελουσῶν ὑπὸ Ἰταλικὴν κατοχὴν, δὲν ἠρκέσθη οὔτε εἰς τὴν εὐχὴν τὴν ὑπὸ τῶν Μητροπολιτῶν τῶν ἐν ταῖς νήσοις ταύταις ἐκκλησιῶν, οὔτε εἰς τὰ διαβήματα τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ἠξίωσε νὰ προηγηθῇ δημοψήφισμα πρὸς διακρίβωσιν τῶν πραγματικῶν πόθων τοῦ ἐκκλ. πληρώματος.

32. Ἀξιοσημείωτον, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν περιπτώσεων τῶν ἐν ἔτει 1923 γενομένων αὐτονομήσεων τῶν ἐκκλησιῶν Φιλανδίας καὶ Ἑσθονίας τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον ἐπημύλησε «τὸ ἥδη παρὰ τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας κ. Τύχωνος ἀπονεμηθὲν ταῖς ἐκκλησίαις ταύταις αὐτόνομον» (Ἴδε Τόμους ἐν Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ 7, 14 Ἰουλίου καὶ 11 Αὐγούστου 1923).

περιφερεία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχωσι δύο Πρῶτοι καὶ δύο συνοδικαὶ ἐξουσίαι, ἀλλ' «ἐνα μητροπολίτην ἐπίσκοπον εἶναι τὸν ἐν ταῖς χειροτονίαις τῶν κατὰ πόλιν ἐκάστης ἐπαρχίας τὸ κύριος ἔχοντα», «τοὺς δ' ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς Πρῶτον καὶ μηδὲν τι πράττειν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης» (Πρῶτον τετάρτην τῆς ἐν Χαλκηδόνι Mansi VII, 88 καὶ ἐξῆς καὶ κανόνας IB τῆς αὐτῆς καὶ ΛΔ ἀποστολικόν).

Ἄλλ' ἐὰν ἀρμόδιος νὰ δεχθῇ τὰς πρώτας πρὸς χειραφέτησιν αἰτήσεις τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ πρῶτος ν' ἀποφανθῇ εἶναι ἡ σύνοδος ἡ περὶ τὸν Πρῶτον, ἐξ οὗ ἐξαρτῶνται αἱ χειραφετούμεναι ἐκκλησίαι, ὁ τελικῶς καὶ ὁριστικῶς περὶ τοῦ αὐτονόμου ἢ αὐτοκεφάλου ἀποφαινόμενος εἶναι ἡ γενικωτέρα σύνοδος, ἐν ἣ πᾶσαι αἱ ἤδη αὐτοκέφαλοι ἐκκλησίαι ἀντιπροσωπεύονται καὶ δὴ ἡ Οἰκουμ. Σύνοδος. Οὕτω καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πραξικοπηματικὴν ἀνακήρυξιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰπὲρ εἰς πατριάρχην συμπαρίστανται ἐν συνόδῳ καὶ οἱ διὰ προτέρων συνοδικῶν πράξεων ἀνεγνωρισμένοι πατριάρχαι Τυρνόβου καὶ Ἀχριδῶν³³, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀνακηρύξει τοῦ Ρωσικοῦ Πατριαρχείου, καθὼς καὶ μετέπειτα ἐν τῇ ἀντικαταστάσει τούτου ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ρωσίας λαμβάνει χώραν πρᾶξις τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, πολλῶ δ' ἀρχαιότερον κατὰ τὸν ΙΖ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἐπετράπη εἰς τὴν Μαυριτανίαν νὰ ἔχη ἴδιον πρωτεύοντα «συναινέσει πάντων τῶν πρωτευόντων τῶν Ἀφρικανῶν ἐπαρχιῶν» ἐκφρασθεῖση ἐν συνόδῳ. Τὴν ἐξ ἔθνους δὲ παλαιοῦ ἐπιβληθεῖσαν διαρρυθμίσιν εἰς ἐπὶ μέρους ἐπαρχίας ἐπικυροῖ καὶ κατασφαλίζει ἡ Α' Οἰκουμ. Σύνοδος διὰ τοῦ ΣΤ' κανόνος αὐτῆς, καθὼς καὶ ἡ Β' Οἰκουμ. Σύνοδος διὰ τοῦ Β' κανόνος αὐτῆς καθορίζει τὸ αὐτοκέφαλον τῶν κατὰ τὴν Ἀσιανὴν καὶ Ποντικὴν καὶ Θρακικὴν διοίκησιν ἐξάρχων· ἡ δὲ Γ' Οἰκουμ. Σύνοδος δικάζουσα τελεσιδικῶς τὴν μεταξὺ τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τῶν Κυπρίων ἐπισκόπων διαφορὰν κατασφαλίζει τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐκκλησίας Κύπρου· καὶ ἡ Δ' Οἰκουμ. διαρρυθμίζουσα ἐκ νέου τὰς εἰς ἃς ἀναφέρεται ὁ Β' κανὼν τῆς Β' Οἰκουμ. περιφερείας ἐξαργῶ ταύτας ἐκ τοῦ Κων]λεως· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐπὶ τῶν ὁρίων διαμφισβητήσῃ, τῇ μεταξὺ τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων ἐγερθείσῃ, τὴν τελικὴν καὶ ὁριστικὴν ἀπόφασιν ἐκδίδει ἡ Δ' Οἰκουμ. βεβαιούσα καὶ κατασφαλίζουσα τὸ ἀμετάθετον τῆς ἐπιτευχθείσης συμφωνίας³⁴. Ἔλος καὶ ἡ Πενθέκτη ἐπασχολεῖται μὲ τὰ ζητήματα τῶν αὐτοκεφάλων διὰ νὰ παρουσιαζέται οὕτω, ὅτι μέχρις οὗ τὰ κατὰ τὰς αὐτοκεφάλους ρυθμισθῶσι τελικῶς, αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι πᾶσαι δὲν ἔπαισαν νὰ θεωρῶσιν ἔξω τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῶν τὴν ἐπὶ τῶν αὐτοκεφάλων τούτων κρίσιν, ἀπόφασιν καὶ ἐπικύρωσιν³⁵. Διὰ τῆς τοιαύτης δὲ τῶν Οἰκουμ. Συνόδων ἀποφάνσεως τὸ αὐ-

33. Acta Patr. τόμ. Α', σελ. 553-555 καὶ 560-564.

34. Πρᾶξις Ζ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι Mansi VII, 180-184.

35. Σύμφωνας πρὸς τὴν πρᾶξιν ταύτην ὑψήρξε καὶ ἡ ἀνακήρυξις τοῦ Ρουμανι-

τοκέφαλον, ὑπὲρ οὗ αὐταὶ ἀπεφαίνοντο, κατησφαλίζετο ἐδραίως, ὥς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι αὐτοκέφαλοι ἐκκλησίαι μὴ τυχοῦσαι τῆς τοιαύτης ἐπικυρώσεως καὶ κατασφαλίσεως κατηργήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ (Καρθαγένης, Λουγδούνων, Μεδιολάνων, Πρώτης Ἰουστινιανῆς, Ἀχριδῶν, Τυρνόβου, Ἰπεκίου κ.λ.π.), ἐνῶ τοῦναντίον αὐτοκέφαλοι τυχοῦσαι τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης, καίπερ εἰς δεινὰς ἐμπεσοῦσαι περιστάσεις ἢ καὶ παρακμάσασαι, παρέμειναν καὶ κατ' ὀλίγον ἀνέζησαν (πρὸβλ. τὸν ἐκπατρισμὸν τῶν Κυπρίων καὶ τὴν κατὰ τὸν ΑΘ' κανόνα τῆς Πενθέκτης ὑπαγωγὴν τοῦ Κυζίκου καὶ τῆς Ἐλλησποντίων ἐπαρχίας εἰς τὸν πρόεδρον τῆς Κυπρίων νήσου καθὼς καὶ τὰ πατριαρχεῖα Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων) ³⁶.

Ἡ τοιαύτη δ' ἄλλως τε τῆς καθόλου ἐκκλησίας ἀπόφανσις παρουσιάζεται καὶ ὥς ἀπαραίτητος καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν ἀσυμβιβάστου διαφωνίας μεταξὺ τῶν ζητούντων τὴν χειραφέτησιν καὶ τοῦ ἐκκλησ. κέντρου αὐτῶν, ὀφειλομένης εἴτε εἰς ἀλόγους καὶ ὑπερβολικὰς, εἰς ἀποστασίαν ἀγοῦσας, ἀξιώσεις τῶν χειραφετουμένων, εἴτε καὶ εἰς αὐθαιρέτους συγκεντρωτικὰς τάσεις τῆς ἐξ ἧς οὗτοι ἀποσπῶνται μητρος. Ἐπὶ τοιούτων περιπτώσεων ἡ πασῶν τῶν αὐτοκεφάλων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις ἀποτελεῖ τὸν μόνον ἔγκυρον καὶ αὐθεντικὸν παράγοντα, τὸν κατασφαλίζοντα τὴν εἰρήνην καὶ προλαμβάνοντα πᾶσαν ἀδικίαν. Ὁρθῶς διὰ τοῦτο τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον ἐπὶ μὲν τῆς Μολδοβλαχικῆς διαφορᾶς ἐγνωστοποίησε τὰ κατ' αὐτὴν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς αὐτοκεφάλους ἐκκλησίας, ἐπὶ δὲ τῆς Βουλγαρικῆς συνεκάλεσε σύνοδον γενικήν, μόνην ἀρμοδίαν νὰ κρίνῃ ἐπὶ τῆς ἀποσχίσεως τῶν Βουλγάρων.

κοῦ Πατριαρχείου, ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ὁποίου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου ὑπὸ τὸν ὄρον ἵνα «ὑπὸ τῆς ὅλης ἀγίας ἡμῶν Ὁρθοδ. Ἐκκλησίας ἐν Οἰκουμενικῇ ἢ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ» ἐγκριθῇ ὁριστικῶς τοῦτο («Ὁρθοδοξία» 31 Μαΐου 1926, σ. 47).

36. Πρόδηλον ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ τὰ ἀπὸ τῆς Πενθέκτης συνόδου καὶ μετέπειτα αὐτοκέφαλα καὶ Πατριαρχεῖα, τόσον τὰ τῆς Ρωσίας, Σερβίας, Ρουμανίας, ὅσον καὶ τὰ αὐτοκέφαλα τῆς Ἑλληνικῆς, τῆς Βουλγαρικῆς, τῆς Πολωνικῆς ἐκκλησίας καὶ εἴ τι ἄλλο δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ὁριστικά, ἀλλὰ ὑπόκεινται εἰς τὴν κρίσιν μελ. λούσης νὰ συγκροτηθῇ οἰκουμ. συνόδου.